

**ПРЕДМЕТ НЕЗАКОННОГО ВИГОТОВЛЕННЯ, ПІДРОБКИ, ВИКОРИСТАННЯ АБО ЗБУТУ
НЕЗАКОННО ВИГОТОВЛЕНИХ, ОДЕРЖАНИХ ЧИ ПІДРОБЛЕНИХ МАРОК
АКЦИЗНОГО ЗБОРУ, КОНТРОЛЬНИХ МАРОК
ЧИ ГОЛОГРАФІЧНИХ ЗАХИСНИХ ЕЛЕМЕНТІВ (СТ. 216 КК УКРАЇНИ)**

Досліджується предмет незаконного виготовлення, підробки, використання або збуту незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору, контрольних марок чи голографічних захисних елементів.

The subject matter of illegal producing, counterfeit, use and distribution of illegally produced, gained or counterfeited excise stamps, control stamps or protective holographic elements is examined.

Під предметом злочину науковці здебільшого розуміють будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність у діяч особи ознак конкретного складу злочину (В.Я. Тацій), чи діючи на які особа посягає на блага, що належать суб'єктам суспільних відносин (П.С. Матишевський, В.Є. Фесенко), чи з приводу яких або у зв'язку з якими вчинюється злочин (А.В. Савченко, Н.В. Чернишова) [6].

Проте, останніми роками поняття предмета злочину багатьма вченими зводиться не лише до речей матеріального світу. П.П. Андрушко до предмету злочину відносить й "інші явища об'єктивного світу (нематеріалізовані об'єкти – інформацію, енергію), які мають зовнішнє представлення чи можуть набути його і можуть сприятиматись органами відчуття людини. Головне при цьому – такі об'єкти повинні являти собою певну цінність, яка може бути виражена у грошовій оцінці їх вартості, а їх призначенням має бути задоволення певних потреб людей" [1]. П.С. Берзін до предмету злочину, окрім речей матеріального світу, відносить нематеріалізовані утворення (інтелектуальні цінності, нематеріалізовані об'єкти та ін.), безпосередньо діючи (впливаючи) на які шляхом їх незаконного вилучення, знищення, створення, зміни їх вигляду або правового режиму тощо особа посягає на цінності, що охороняються кримінальним законодавством, заподіюючи або створюючи загрозу заподіяння ним шкоди як об'єкту злочину [3].

Я приєднуюсь до позиції вчених, які під предметом злочину розуміють матеріалізовані та нематеріалізовані утворення (об'єкти, блага), безпосередньо діючи (впливаючи) на які, шляхом їх вилучення, знищення, створення, зміни їх вигляду або правового режиму тощо винна особа посягає на цінності, що охороняються кримінальним законом.

Як випливає з диспозиції ст. 216 КК, предметом даного злочину є: 1) марки акцизного збору; 2) контрольні марки для маркування упаковок примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм та баз даних; 3) голографічні захисні елементи.

Марки акцизного збору – згідно з Указом Президента України "Про запровадження марок акцизного збору на алкогольні напої та тютюнові вироби" від 18 вересня 1995 року це спеціальні знаки, якими маркуються алкогольні напої та тютюнові вироби, наявність яких на цих товарах підтверджує сплату акцизного збору, легальність їх ввезення та реалізації на території України [14]. У порядку, визначеному Положенням "Про марки акцизного збору", яке затверджене згаданим вище Указом, їх наявність (знаків) може підтверджувати також належне оформлення векселя, у разі здійснення операцій із зазначеними товарами на території України [14].

Марки акцизного збору після їх запровадження виготовлялись Київською офсетною фабрикою на звичайному папері, і підроблення таких марок для осіб, які володіли сучасною копіювальною технікою, не склада-

ло труднощів. Зараз такі марки виготовляються із спеціального паперу. Їх захист від підроблення визначається Національним банком України (Далі – НБУ) за погодженням з Державною податковою адміністрацією, Міністерством фінансів (Далі МФ), Міністерством внутрішніх справ (Далі – МВС) та Службою безпеки України (Далі – СБУ). Зразки марок акцизного збору затверджуються ДПА України [5].

Банкнотно-монетним двором НБУ за зведеними заявками – розрахунками ДПА виготовлялися: 1) марки акцизного збору на алкогольні напої; 2) марки акцизного збору на тютюнові вироби; 3) спеціальні марки, призначені для маркування конфіскованих алкогольних напоїв та тютюнових виробів [18].

Марки акцизного збору з голографічними захисними елементами, які запроваджені з 1 липня 2003 року, виготовляються на замовлення ДПА державним спеціалізованим підприємством МФ відповідно до правил виготовлення бланків цінних паперів і документів суворого обліку, затверджених МФ, СБУ та МВС [15].

Марки акцизного збору входять до переліку бланків цінних паперів та документів суворого обліку [11]. Марки для алкогольних напоїв та тютюнових виробів, вироблених в Україні, повинні відрізнятися від імпортованих дизайном та кольором відповідно до зразків, затверджених Кабінетом Міністрів України (Далі – КМУ). Кожна марка повинна мати окремий номер та найменування виду продукції [9].

Марки повинні мати наскрізну нумерацію, яка складається з двох цифр індексу регіону України за місцезнаходження виробника продукції, серії та окремого для кожної марки номера. Така нумерація наноситься паралельно довшій стороні марки.

Відповідно до п.п. 19-22 Правил маркування алкогольних напоїв і тютюнових виробів, затверджених постановою КМУ від 23 квітня 2003 року №567, марки наклеюються виробниками на кожну пляшку, пачку (упаковку) у такий спосіб, щоб вони розривалися під час відкупорювання (розкривання) виробів. Для прикріплення марок повинен використовуватися клей (дисперсійний, дескрин тощо), який не дає змоги зняти їх із виробів без пошкодження і змивається у разі потреби в митті пляшок для повторного їх використання [15].

Указом Президента України "Про вдосконалення контролю за виробництвом та обігом алкогольних напоїв і тютюнових виробів" від 21 квітня 2005 року передбачалося запровадження обов'язкового маркування алкогольних напоїв і тютюнових виробів контрольними обліковими марками для ідентифікації цих виробів в автоматизованому режимі. Цим же Указом відмінено позначення марок акцизного збору голографічними захисними елементами, та доручалось забезпечити у місячний строк розроблення та затвердження зразка контрольної-облікової марки та порядку маркування алкогольних напоїв і тютюнових виробів контрольними обліковими марками, і у тримісячний строк після за-

твердження зразка – початок виготовлення таких марок. Таким чином, використання контрольних марок мало розпочатись з вересня 2005 року.

Проте, згідно із змінами, внесеними на підставі Указу Президента України №1527 від 1 листопада 2005 року, статтю 1 Указу Президента України "Про вдосконалення контролю за виробництвом та обігом алкогольних напоїв і тютюнових виробів" від 21 квітня 2005 року, в якій йдеться про запровадження контрольних марок, виключено [10], стаття ж 2 даного Указу досі залишається чинною, що породжує неясність щодо марок акцизного збору, що захищені голографічними захисними елементами.

Виходячи з чинного законодавства (ч.2 ст.7 Закону України "Про акцизний збір на алкогольні напої та тютюнові вироби" від 15 вересня 1995 року), можна зробити висновок, що наявність марки акцизного збору на пляшці (упаковці) алкогольних напоїв та пачці (упаковці) тютюнових виробів є однією з умов для ввезення на митну територію України і реалізації їх споживачам. Забороняється ввезення, зберігання, транспортування, прийняття та комісія з метою продажу та реалізації на території України алкогольних напоїв та тютюнових виробів, на яких немає марок акцизного збору встановленого зразка [9].

А відповідно до п. 3 Положення про марки акцизного збору, затвердженого Указом Президента України від 18 вересня 1995 року №849, алкогольні напої та тютюнові вироби, марковані з відхиленням від визначених законодавством вимог, розглядаються як немарковані [14].

Враховуючи те, що зразки марок акцизного збору неодноразово змінювалися, і при цьому марки попереднього зразка після введення нових застосовувались протягом обмеженого часу, постає питання, чи буде злочином, передбаченим ст.216 КК України, підроблення чи інші незаконні дії з марками акцизного збору старого зразка? В даному випадку, на думку авторки слід застосувати положення ч.2 ст.4 (чинність закону про кримінальну відповідальність у часі) та ч.2. ст.5 КК України (зворотна дія закону про кримінальну відповідальність у часі). Тому, не буде злочином, передбаченим ст.216 КК України, підроблення чи інші незаконні дії з марками акцизного збору старого зразка, оскільки вони не є предметом даного злочину. Такі дії, за наявності всіх необхідних ознак, можна кваліфікувати як шахрайство (ст.190 КК України), а якщо суб'єкт злочину помилявся щодо предмету, тобто вважав їх справжніми, його дії мають кваліфікуватися як замах на підроблення чи інші незаконні дії з марками акцизного збору (ст. 216 КК України).

Контрольні марки – відповідно до ст. 2 Закону України "Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних" від 23 березня 2000 року в редакції від 10 липня 2003 року – спеціальні знаки, що засвідчують дотримання авторських і (або) суміжних прав і надають право на розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних. Контрольна марка є самоклеїним знаком одноразового використання, зовнішній бік якого має спеціальний голографічний захист [23].

Контрольні марки виготовляються на замовлення Центрального органу виконавчої влади (Державного департаменту інтелектуальної власності) у сфері інтелектуальної власності в порядку, встановленому законодавством (п.3 постанови КМУ "Про затвердження положень з питань розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних" від 13 жовтня 2000 року

№ 1555 [16]). Згідно з Порядком виробництва, зберігання, видачі контрольних марок та маркування примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, затвердженого Постановою КМУ від 13 жовтня 2000 року в редакції від 24.03.2004 р. №369, зразки та технічний опис контрольних марок затверджуються МОН за погодженням з МВС і СБУ. Витрати, пов'язані з виробництвом контрольних марок та організацією їх видачі, здійснюються за рахунок коштів державного бюджету [12].

Розмір контрольної марки 18 x 26 міліметрів. Кожна з них має власні серію і номер. Контрольні марки мають наскрізну нумерацію. Номер кожної складається з восьми знаків – шести цифр і двох літер українського алфавіту, які розміщуються на контрольній марці послідовно. Літери в номері контрольної марки є кодовим позначенням тиражу і замінюються після виготовлення кожного мільйона контрольних марок.

На кожну контрольну марку наноситься інформація, яка ідентифікує її з відповідним примірником аудіовізуального твору, фонограми, відеограми, комп'ютерної програми, бази даних.

Контрольні марки наклеюються на всі примірники аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних перед їх розповсюдженням, прокатом, крім випадків передбачених законом [21].

На кожну упаковку примірника аудіовізуального твору, фонограми, відеограми, комп'ютерної програми, бази даних наклеюється одна контрольна марка на зворотний бік упаковки (поліграфічну вкладку, целофанову обгортку тощо).

У разі, коли кілька примірників різних за змістом аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних або розміщені на кількох носіях частини одного аудіовізуального твору, фонограми, відеограми, комп'ютерної програми, бази даних укладаєно в одну упаковку, яка є їх невід'ємною частиною, на неї наклеюється одна контрольна марка.

Контрольна марка наклеюється на упаковку примірника аудіовізуального твору, фонограми, відеограми, комп'ютерної програми, бази даних таким чином, щоб її лицьовий бік під час візуального огляду упаковки було видно повністю і чітко.

Крім того, Державним департаментом інтелектуальної власності здійснюється ведення Єдиного реєстру одержувачів контрольних марок, тобто спеціалізованої системи обліку, яка містить у собі дані про одержувачів контрольних марок, реквізити заявки, за якою були одержані (видані) контрольні марки, назви примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, кількість виданих контрольних марок (із зазначенням їх серій, номерів і дати видачі) [12]. Дані Реєстру є конфіденційною інформацією. Ці дані Державний департамент інтелектуальної власності має право надавати тільки на вимогу державних органів згідно із законодавством, а також занесеній до Реєстру особи в частині, що її стосується.

Постановою КМУ "Про впорядкування обігу офтальмологічних виробів" від 16 грудня 2004р. №1675 запроваджено з 01 грудня 2005р. маркування контрольними марками усіх офтальмологічних виробів, які виробляються та реалізуються в Україні, а також ввозяться на митну територію України з метою подальшої реалізації. Проте, такі контрольні марки не є предметом злочину, передбаченого ст.216 КК України, оскільки в диспозиції даної статті міститься виключний перелік видів контрольних марок, незаконні дії з якими є кримінально караним діянням. Крім того, аналогія в кримінальному праві заборонена.

Отже, відповідно до ст.ст. 10, 11 Закону України "Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних" в редакції Закону від 10.07.2003р., "роздрібна торгівля примірниками аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, не маркованих контрольною маркою, забороняється. Особи винні у незаконному виготовленні, підробці, використанні або збуті незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених контрольних марок для маркування примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, притягаються до адміністративної та кримінальної відповідальності. Особи, винні у незаконному розповсюдженні примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, притягаються до цивільної, адміністративної та кримінальної відповідальності" [23].

Голографічні захисні елементи – як це закріплено в Положенні про порядок голографічного захисту документів і товарів, затвердженому постановою КМУ від 24 лютого 2001 року №171, – це голографічні елементи, призначені для маркування носіїв інформації, документів і товарів з метою підтвердження їх справжності, авторства тощо, виконано з використанням технологій, що унеможливають їх несанкціоноване відтворення [20].

Голографія – це фізичний принцип реєстрації зображень, в основі якого лежить фотографічний процес [24]. Голографія – радужна, тобто вона відтворює зображення, яке переливається усіма кольорами світла, може бути плоским (2-D голограма), об'ємним (3-D голограма), комбінованим (2-D – 3-D голограма), може мати різні спеціальні ефекти.

У голографічному вигляді можуть бути представлені як реальні об'єкти, так і будь-які символи (літери, логотипи, силуети тощо).

Голографічний захисний елемент, як правило, має багатшарову структуру, яка містить крім носія зображення шари іншого функціонального призначення (захисний, клейовий тощо). Він може включати: мікротекст, фрагменти графіки з елементами найбільш високого ступеня розрішення (чіткості), який є недоступним при використанні поліграфічних засобів; зображення "з ефектом руху" (з тонкою динамікою); мікрооптичні елементи (лінзи Френеля, призми тощо); кодовані зображення, що візуалізуються лише за допомогою спеціальних оптико-електронних лазерних пристроїв; кольорове кодування, нумерацію, комбіновану етикетку; спеціальні прозорі оптичні склади, що зберігають голографічні ефекти та роблять голограму прозорою (Holo Transmit Technology).

Відповідно до п.п. 4-12 Положення про порядок голографічного захисту документів і товарів, зовнішній вигляд (дизайн) голографічних захисних елементів повинен бути таким, щоб без застосування спеціальних приладів можна було ідентифікувати виробника (та/або постачальника) товарів. Голографічні захисні елементи виготовляються у формі знаків, (етикеток, наклейок тощо), габаритні розміри та форма яких встановлюється замовником і визначаються призначенням та умовами експлуатації об'єкта захисту. Голографічний захисний елемент наноситься на об'єкт захисту способом, який забезпечує його збереження під час експлуатації та у разі вчинення спроби відділити його від об'єкта. Залежно від типу і сфери застосування документів і товарів голографічні захисні елементи наносяться на них шляхом наклеювання, використання етикет-пистолетів, портативних пресів для тиснення, спеціального обладнання для припресування [20].

Як зазначає П.С. Берзін, голографічні захисні елементи можуть мати:

- унікальний індивідуальний дизайн (зовнішній вигляд);
- певні мікроструктури (мікротексти та мікротексти, які розрізняються за допомогою спеціального оптичного обладнання);
- приховані зображення (спеціальні структури, які можна побачити за допомогою спеціальних портативних лазерних приладів контролю прихованого зображення);
- високу чіткість (High Resolution) зображення;
- оптичний ефект руху відблиску на певних частинах голографічного зображення;
- серійну чи індивідуальну нумерацію;
- непридатність для фотокопіювання звичайними поліграфічними засобами;
- непридатність для перенесення на інший матеріальний носій [2].

Захист документів і товарів голографічними захисними елементами запроваджено з 1 січня 2001р. Указом Президента України "Про захист документів і товарів голографічними захисними елементами" від 15 листопада 2000р. №1239/2000 [22].

Постановою КМУ затверджено перелік документів, які підлягають захисту голографічними елементами, та їх державних замовників [17]. До них, зокрема, належать: паспорт громадянина України, посвідчення водія, диплом магістра, контрольні марки для маркування примірників аудіовізуальних творів та фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, акцизні марки на алкогольну та тютюнову продукцію тощо.

Даний перелік є вичерпним. Проте деякі вчені пропонують його розширити, зокрема, С.В. Гринько вважає доцільним впровадження захисного голографічного елемента для документів, задіяних у процесі реєстрації прав на землю, враховуючи важливість землі як природного ресурсу, а також статусу землевласника або землекористувача, на посвідчення якого спрямовано зазначені документи [4].

Затверджено також Перелік груп товарів, які рекомендують захищати голографічними елементами [17], до якого віднесені ліки та вироби медичного призначення, що виготовляються в Україні та імпортуються (за переліком, затвердженим Міністерством охорони здоров'я); синтетичні мийні засоби, шампуні; гербіциди та інші засоби захисту рослин.

Згідно з 10-12 Положення про порядок голографічного захисту документів і товарів, затвердженого постановою КМУ від 24 лютого 2001 року №171, на бланки цінних паперів та документів суворої звітності голографічні захисні елементи наносяться спеціалізованими підприємствами – виробниками цих бланків у процесі їх виготовлення, а на товари, які підлягають обов'язковому захисту, – виробниками цих товарів або виробниками упаковки для цих товарів, якщо інше не передбачено Загальними вимогами до забезпечення голографічного захисту носіїв інформації, документів і товарів. На інші документи і товари голографічні захисні елементи наносяться безпосередньо підприємствами – виробниками цих документів і товарів, виробниками упаковки або замовниками виготовлення голографічних захисних елементів [20].

Координацію закупівель товарів, робіт і послуг у сфері голографічного захисту, державний контроль у цій сфері, організацію проведення сертифікації та експертизи голографічних захисних елементів, визначення порядку їх розроблення, виробництва, обліку, впровадження, ввезення та вивезення, запровадження та ведення Єдиного реєстру виготовлення захисних голографічних елементів здійснює СБУ. Порядок розроб-

лення, виробництва, експертизи, реєстрації, обліку, впровадження голографічних захисних елементів визначається відповідним положенням, яке затверджується наказом СБУ [19].

Наказом СБУ від 29 вересня 2005 року №522 затверджене "Положення про порядок ведення обліку голографічних захисних елементів та надання звітності у сфері голографічного захисту", яке передбачає, зокрема, що відповідальність за організацію, достовірність та правильність ведення обліку голографічних захисних елементів несе керівник суб'єкта господарювання. До таких осіб відносяться: головний бухгалтер, керівники відділів, лабораторій, цехів, інших структурних підрозділів, а також особи, з якими укладено письмові договори про матеріальну відповідальність відповідно до діючого законодавства (п. 2.1) [19].

Звітність про виконані роботи в сфері голографічного захисту, як зазначено в п.п. 5.1, 5.2 Наказу, надають суб'єкти господарської діяльності всіх форм власності, що розробляють, виробляють, впроваджують, ввозять та вивозять голографічні захисні елементи до 1-го лютого року, наступного за звітним [19].

Для захисту носіїв інформації, документів і товарів використовуються тільки ті голографічні елементи, які мають сертифікат відповідності або позитивний експертний висновок Департаменту спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації СБУ і які внесені до Єдиного реєстру. Наказом даного Департаменту СБУ від 30.08.2001р. №53 затверджено Порядок ведення Єдиного реєстру виготовлення голографічних захисних елементів. Дані Єдиного реєстру використовуються для забезпечення ідентифікації та обліку голографічних захисних елементів, а також для надання інформації щодо легітимності застосування конкретного голографічного захисного елемента в Україні. Документом, який підтверджує факт внесення того чи іншого елемента до Єдиного реєстру, є свідоцтво. Власником свідоцтва можуть виступати державні органи згідно з їх компетенцією, НБУ, державні спеціалізовані підприємства, що виготовляють бланки цінних паперів і документів суворої звітності, а також підприємства, установи і організації недержавної форми власності, за заявою яких голографічні захисні елементи внесені до Єдиного реєстру [8].

Таким чином, сам факт безпосередньої криміналізації в Україні незаконного виготовлення, підроблення, використання або збуту незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору, контрольних марок чи голографічних захисних елементів є безперечно обґрунтованим і доцільним. Проте, КК України 2001р. порівняно з КК 1960р. (ст. 153-1), розширив предмет злочину, доповнивши його, крім марок акцизного збору, контрольними марками та голографічними захисними елементами.

Що стосується віднесення до предмету злочину, передбаченого ст.216 КК України захисних голографічних елементів, то, на думку авторки, це є не зовсім доцільним. Оскільки голографічному захисту, відповідно до законодавства, підлягають 121 вид документів та група товарів, які рекомендується захищати захисними голографічними елементами, до яких відносяться, зокрема, паспорт громадянина України, посвідчення водія, посвідчення на право зберігання та носіння зброї, погодження на розміщення реклами, місячні квитки на проїзд у міському транспорті, диплом магістра тощо; вчиняючи незаконні дії з якими особа може посягати на зовсім різні об'єкти злочину. В даному випадку законодавець невіправдано розширює предмет злочину, та відповідно і його безпосередній об'єкт, оскільки у більшості випадків між

використанням захисних голографічних елементів на документах чи товарах та марками акцизного збору чи контрольними марками немає ніякого зв'язку.

Тому, доцільніше було б голографічні захисні елементи визнавати предметом злочину, передбаченого ст. 216 КК лише тоді, коли вони використовуються для захисту марок акцизного збору чи контрольних марок. Підроблення голографічних захисних елементів на інших документах слід розглядати як підробку відповідних документів, на які вони наносяться і кваліфікувати, за достатності всіх необхідних ознак за ст. 358 КК (загальна) чи статтями 200, 215 (спеціальні). Незаконне виготовлення, використання або збут захисних голографічних елементів можна було б кваліфікувати в залежності від обставин справи за ст.ст. 364, 365, 366 КК.

Незаконні дії з товарами, які рекомендується захищати голографічними захисними елементами заслуговують на виокремлення в окрему статтю, наприклад ст. 216-1 КК.

У зв'язку з чим пропоную своє бачення редакції ст. 216 КК:

"ст. 216. Незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору, контрольних марок чи голографічних захисних елементів

1. Незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору, контрольних марок для маркування упаковок примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеогам, комп'ютерних програм, баз даних чи голографічних захисних документів, які використовуються для захисту марок акцизного збору на тютюнову чи алкогольну продукцію, а також для захисту контрольних марок для маркування упаковок примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеогам, комп'ютерних програм, баз даних.

Караються штрафом від ста до трьохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до чотирьох років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб.

Караються штрафом від трьохсот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з конфіскацією товарів, промаркованих підробленими марками".

1. Андрушко П.П., Стрижевська А.А. Загальна характеристика злочинів в сфері службової діяльності // "Законодавство України" Науково-практичні коментарі №9 /2005.
2. Берзін П.С. Незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг: аналіз складу злочину, передбаченого ст. 229 КК України: Монографія. – К.: Атіка, 2005.
3. Берзін П.С. Особливості голографічного захисту банківських платіжних карток. Кримінально-правовий аналіз // Законодавство України. Науково-практичні коментарі №6 / 2003р.
4. Гринько С.В. Правові аспекти реєстрації прав на землю: Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2004.
5. Дудоров О.О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика: Монографія. – К.: Юридична практика, 2003.
6. Кримінальне право України: Загальна частина / За ред. проф. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К.-Х.: Юрінком Інтер: Право, 2001.
7. Матишевський П.С. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. вузів і фак. – К.: А.С.К., 2001.
8. Наказ Департаменту спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації СБУ від 30 серпня 2001 року №53 / ОВУ. – 2001. – № 37. – Ст. 1713.
9. Про акцизний збір на алкогольні напої та тютюнові вироби: Закон України від 15 вересня 1995 року №329/95. // ВВР України. – 1995. – №40. – Ст. 297.
10. Про вдосконалення контролю за виробництвом та обігом алкогольних напоїв і тютюнових виробів: Указ ПУ від 21 квітня 2005 року №704/2005 // ОВУ. – 2005. – № 16. – Ст. 833.
11. Про виготовлення бланків цінних паперів та документів суворого обліку: Постанова КМУ та НБУ від 27 серпня 1997 року №933 // УК. – 1997. – № 167–168.
12. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова КМУ від 24 березня 2004 року №369 // ОВУ. – 2004. – №12. – Ст. 741.
13. Про внесення змін до Указу Президента України від 21 квітня 2005 року №704: Указ ПУ від 1 листопада 2005 року №1527/2005 // ОВУ. – 2005. – №44. – Ст. 2767.
14. Про за-

провадження марок акцизного збору на алкогольні напої та тютюнові вироби: Указ ПУ від 18 вересня 1995 року №849/95. // УК. – 1995. – № 145–146. 15. Про запровадження марок акцизного збору нового зразка з голографічними захисними елементами для маркування алкогольних напоїв та тютюнових виробів: Постанова КМУ від 23 квітня 2003 року №567. // УК. – 2003. – №86. 16. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з розроблення, виробництва, впровадження, сертифікаційних випробувань, ввезення, вивезення голографічних захисних елементів: Наказ Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва та Служби Безпеки України від 08 квітня 2003 року №42/1322. // ОБУ. – 2003. – № 17. – Ст. 806. 17. Про затвердження переліків документів і груп товарів, які підлягають захисту голографічними елементами: Постанова КМУ від 05 липня 2002 року №932. // УК. – 2002. – № 128. 18. Про затвердження Положення про виробництво, зберігання, продаж марок акцизного збору і маркування алкогольних напоїв та тютюнових виробів і Порядку реалізації або знищення конфіскованих алкогольних напоїв та тютюнових виробів: Постанова КМУ від 24 жовтня 1996 р. № 1284 в редакції постанови від 10 грудня 1998 року // ОБУ. – 1998. – № 50. –

Ст. 1845. 19. Про затвердження Положення про порядок ведення обліку голографічних захисних елементів та надання звітності у сфері голографічного захисту: Наказ СБУ від 29 вересня 2005 року № 522. // ОБУ. – 2005. – №42. – Ст. 2699. 20. Про затвердження Положення про порядок голографічного захисту документів і товарів: Постанова КМУ від 24 лютого 2001 року № 171. // ОБУ. – 2001. – №9. – Ст. 355. 21. Про затвердження положень з питань розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних: Постанова КМУ від 13 жовтня 2000 року №1555. // ОБУ. – 2000. – № 42. – Ст.1792. 22. Про захист документів і товарів голографічними захисними елементами: Указ ПУ від 15 листопада 2000 року №1239/2000. // УК. – 2000 – № 220. 23. Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних: Закон України від 23 березня 2000 року №1587-III. // ВВР України. – 2000. – №24. – Ст. 183. 24. Федоров Г.В., Григорович В.Л. Голографическая защита документов, товаров и пластиковых карточек от подделки // Научный вестник Юридической академии Министерства внутренних дел. – 2002. – №3.

Надійшла до редколегії 06.03.07

Л. Паламарчук, канд. юрид. наук

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ПОРУШЕНЬ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ЩОДО НЕЗАКОННОГО ВІДТВОРЕННЯ ТА РОЗПОВСЮДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ

Використання спеціальних знань при розслідуванні порушень авторського права щодо незаконного відтворення і розповсюдження комп'ютерних програм має ряд особливостей, це пов'язано з предметом посягання. У статті висвітлено основні форми використання спеціальних знань при розслідуванні цих порушень.

The usage of special knowledge during the investigation of violation of author's right such as illegal reflection and spreading of computer programs has a number of peculiarities. It deals with the subject of infringement. The main forms of usage of special knowledge during the investigation of these violations are singled out in this article.

Необхідність використання спеціальних знань у справах про порушення авторських прав щодо незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм обумовлена перш за все, специфікою предмета злочинного посягання і способом скоєння злочинів у справах означеної категорії. У зв'язку з цим слідчий об'єктивно вимушений запрошувати відповідних спеціалістів для надання допомоги при розслідуванні таких злочинів. Така необхідність викликана також тим, що під час розслідування виникає ціла низка спеціальних завдань, у вирішенні яких слідчому може надати допомогу особа, яка володіє певними знаннями, навичками і досвідом діяльності у сфері комп'ютерних технологій. Наприклад, виявивши в процесі проведення слідчих дій об'єкт, який дуже схожий на магнітний носій інформації у вигляді дискети. Не кожен слідчий або співробітник органу дізнання може самостійно визначити, що це машинний носій інформації, не кажучи про визначення стану поверхні магнітного стану, чи використання його в процесі обробки інформації або типу інформації, яка зберігається на ньому.

Перш ніж перейти до розгляду форм використання спеціальних знань при розслідуванні незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм, необхідно визначити специфічні об'єкти, за якими проводяться дослідження, де використовуються спеціальні знання. До таких об'єктів відносяться: 1) комп'ютери, системи, комп'ютерні мережі і мережі електрозв'язку, а також окремі їх елементи; 2) периферійні та комплектуючі пристрої комп'ютерів, систем, комп'ютерних мереж та мереж електрозв'язку, а також пристрої, які забезпечують комунікаційні властивості комп'ютерної техніки; 3) машинні носії інформації – жорсткі (вінчестер), магнітні та оптичні диски; 4) комп'ютерна інформація і програмне забезпечення інформаційних процесів в автоматизованих системах; 5) документація, де визначений порядок відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм; 6) документація, що підтверджує належність авторських прав на конкретну комп'ютерну програму.

У процесі розслідування порушень авторського права щодо незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм часто виникають питання, які вимагають спеціальних неюридичних знань. Процесуальними формами використання спеціальних знань є: 1) безпосереднє використання їх слідчим, прокурором (у тому числі криміналістом) і складом суду при виконанні своїх процесуальних функцій збирання, дослідження та оцінки доказів; 2) участь спеціалістів при проведенні слідчих дій (ст. 128 КПК України); 3) призначення і провадження судових експертиз (ст. ст. 75, 76, 196, 206 КПК України) [3, с. 50–51].

Найбільш розповсюдженою формою застосування спеціальних знань у кримінальному процесі є судова експертиза (ст. 75 КПК України). Проблема проведення криміналістичних експертиз у досліджуваній предметній області пов'язана насамперед з відсутністю науково відпрацьованих і апробованих методик їх проведення.

При вирішенні питання про призначення експертизи, слідчий повинен керуватися не тільки кримінально-процесуальним законодавством, але й рекомендаціями криміналістичної науки: а) вирішуючи питання про необхідність і доцільність призначення експертизи, слідчий повинен з'ясувати, чи не буде більш раціональним встановити даний факт за допомогою інших джерел доказів; б) прийнявши рішення про призначення експертизи, слідчий повинен правильно встановити її вид, сформулювати питання, які потрібно вирішити і забезпечити надання експерту відповідних матеріалів справи; в) речові докази з моменту їх вилучення і до представлення на експертизу повинні зберігатися з дотриманням правил, що виключають їх заміну, пошкодження або втрату, г) у розпорядження експерта повинні бути представлені у необхідній кількості якісні порівняльні зразки, що відповідають досліджуваному об'єкту по якомога більшій кількості ознак, включаючи час, умови походження тощо; д) при формулюванні питань, які виносяться на вирішення експерта, слід чітко визначити конкретне завдання і безпосередній об'єкт дослідження, не допускаючи включення у постанову про призначення